

“Zoek de leraren op die jij nodig hebt”

Reportage: leren als gezelschap bij makerspace

Geert Bors

Bij eerste aanblik lijkt de Zutphense makerspace WALHALLab een vrolijk-chaotische vrijplaats. Toch ligt er onder die vrijdenkende creativiteit een verantwoordelijkheid, die elke jonge maker voelt om er iets van te maken. Van het hout, maar ook van het op koers brengen van je leven. Initiator Marco Mout bezigt er al ruim tien jaar het Middeleeuwse leerling-gezel-meestermodel. Met de liefdevolle zorg voor je gereedschap, de wil om gedisciplineerd te werken en de doortastendheid zelf je eigen meesters te zoeken, die daarbij hoort. Deze zomer keek Mensenkinderen mee hoe het team bouwde aan een riviervlot voor de IJsselbiënnale.

dig hebt” e WALHALLAb

11 mei. Het is half mei, als bij de Zutphense makerspace WALHALLAb twee verloren zonen zich voor het eerst sinds een hele poos weer melden. Twee middenbouwers van de Walter Gillijnschool, de jenaplanschool in dezelfde stad. Silas heeft een ruime maand in het gips gelopen en vriend Weza is in diezelfde periode ook niet geweest. Ze zijn blij terug te zijn. Silas (8): “Je mag hier dingen doen, die je op andere plekken pas mag als je achttien bent of zo. Met een schuurmachine werken of je beitel weer scherp slijpen als er een braam op zit. Als ik met echte gereedschappen mag werken, voel ik me... nou, gewoon stoer. Ik vind school ook leuk, maar als ik de volgende dag Weza weer zie in de klas, denk ik: gisteren waren we samen bij WALHALLAb.”

Marco Mout – initiatiefnemer, kunstenaar, techniekman, eindbaas – neemt ze apart, uit het geluid van de boor-, zaag- en slijpmachines. De mannen nemen plaats in het zitje, waar de gesprekken met gasten, de afspraken met leveranciers en opdrachtgevers plaatsvinden. “Jongens, ik wil jullie iets vertellen. En vragen”, begint Marco. “Het is héél cool en ook héél serieus. Het is een uitnodiging, die ik aan iedereen die hier komt werken heb gedaan, dus nu ook aan jullie.” Weza leunt achterover in zijn fauteuil. Silas wiebelt kwispelstaartend op de bank. Marco: “We gaan een vlot bouwen. En niet zomaar een vlot, maar

een vlot dat gemaakt is van gerecyclede spullen. Met een windmolen en zonnepanelen, om energie op te wekken. Een keuken, om voor ons eigen eten te zorgen. En we gaan er ook op slapen. Over twee maanden begint de IJsselbiënnale en we willen dan met ons vlot de IJssel afvaren. Doen jullie mee?”

De jongens kijken elkaar aan. Het vooruitzicht om een IJsselwaardig voertuig te bouwen en te varen op de rivier is typisch WALHALLAb: creatief, uitdagend, buitenissig, fantastisch. En toch weifelt Weza. Hij heeft het niet zo op varen. Silas heeft zin, maar moet nog even nadenken over slapen aan boord. Zijn zusje van 5, hier om de jongens mee af te zetten en op weg naar zwemles, weet het al wel: “Ik wil wel mee?”

8 juni. De plannen rond het vlot – inmiddels gedoopt tot RecyRaft – vloten gestaag. In de grote ruimte achter de werkplaats liggen vijftien vierkante meter aan blauwe kunststoftonnen klaar. Er wordt geëxperimenteerd met een draagconstructie die zo licht en tegelijk stevig mogelijk is. De jongsten hebben berekend hoeveel vaten er nodig zijn voor het vloerplan; de ouderen bedenken hoe de houten constructie straks efficiënt te verankeren aan de drijvers. Marco en zijn naaste medewerkers Tom Offerhaus en Paulo Eppinga staan met een aantal

jongeren te delibereren. “We halen een rij vaten uit het midden”, denkt Marco hardop. “Dan krijg je een catamaran-effect. Lichter, supersterk, superstabiel en dan kunnen de buitenboordmotoren in het midden.” “Heb je dan nog genoeg drijfvermogen voor de kajuit en zeven mensen?”, vraagt een meisje, dat op het vlot staat. “Meer dan genoeg”, antwoordt Marco. “We hebben één zo’n ton naar beneden proberen te drukken met drie volwassen kerels. Lukt je niet.”

De groep gaat weer aan het werk. Houtman en huisfotograaf Tom blijft achter: “De motoren zijn spectaculair, maar minstens zo belangrijk zijn de touwen, die alles bij elkaar moeten houden.” Hij begint stukken oranje touw in keurige trossen van gelijke lengte te rollen. “Deze hebben we gekregen. We kunnen er nog wel wat gebruiken.” Een week later heeft de Albert Heijn kisten vol blauwe touwtjes geschonken. Weer een week later staat er een lijnbaan in de grote hal, waar de dunne blauwe touwtjes tot zeewaardige kabels gedraaid worden, zo laten Tom en Dirk-Jan zien: het ambacht van touwslager krijgt een nieuw elan dat de folklore van het Open Luchtmuseum voorbij gaat.

“Ik zou mesje 11 proberen”,
zei Marco tegen zijn chirurg.

4 juli. Voor de Kruittoren, waar Mout begin jaren '00 met zijn houtkunst begon, staat nog altijd het kampeerbuisje van Anne en Arnan, twee muzikanten die op wereldreis gaan. Ze zouden al vertrokken zijn, maar hebben het nog even genoeglijk genoeg in hun onderkomen in de Middeleeuwse toren. Via social media klinken vaker hun avondlijke concerten vanachter de piano in de werkplaats tegenover de toren.

In die werkplaats staat aardig wat te gebeuren: een grote opdracht moet morgen geleverd worden. Een bestelde

lading hout is verlaat binnengekomen en meubelmaker Guido Ennen is vandaag bezig er enorme hekwerken van te timmeren, bij het boorwerk bijgestaan door een jongedame, die zojuist nog een liedje tokkelde. Dat ze vandaag voor het eerst is komen binnenlopen, is voor een onge oefend oog niet te zien. Morgen moeten de hekken geplaatst worden in de Millingerwaard, een natuurgebied in de buurt van Nijmegen. Intussen vraagt ook het vlot aandacht. Lindsay naait de vlaggen voor de mast – een leuk klusje tussen haar grovere houtwerk door.

Bij de thee is er taart. Marco is jarig geweest en krijgt een zelfgebakken taart aangeboden. Als er een oude bekende uit zijn begindagen binnenwandelt, vertelt Marco aan de jongens en meiden aan tafel dat hij op winterdagen, als het ijsig koud was in de Kruittoren, bij hem ging opwarmen. Een opmerking over een internationale ambulancerit leidt tot een anekdote van Marco over die keer dat hij een antibioticaresistente MRSA-infectie in zijn knie had opgelopen in Zwitserland, waar hij met zijn eerste protegé, beeldhouwster Merle Bouwmeester, voor een workshop was. Toen hij – met openbaar vervoer en een stok – het lokale ziekenhuis binnengestrompeld kwam, schrok het personeel, zette hem in quarantaine en stelde een arts voor dat Marco zijn testament schreef, omdat het ernaar uitzag dat hij het niet zou overleven.

“Mag ik doorvertellen? Het is echt een akelig verhaal”, vraagt hij meermalen. De groep laat zich de taart en het verhaal smaken. “Ik kreeg te horen dat ze me konden proberen te opereren, maar dat de zwelling zo groot was, dat ze me niet konden verdoven.” De zwetende arts peurt met een scalpel in het op spanning staande vlees, maar ze bereikt de ontsteking niet. “Ik zou mesje 11 proberen”, zegt Marco haar. Hij laat een van zijn tafelenoten een scalpelset halen en toont mesje 11 – slank, lang en vlijmscherp. Marco gebruikt chirurgische scalpels voor het fijne werk, als hij aan het beeldhouwen is.

Het verhaal gaat verder: de chirurg raakt met het mesje de ontsteking, smerige details volgen en na een langdurige vochtspoeling van lies tot enkel, geneest Marco. Het is geen stoer verhaal bedoeld. Het is een Marco-verhaal: een anekdote door de blik van een avonturier en een ambachtsman. Iemand die de kwaliteit die voortkomt uit vakmanschap en het doorleven van een traditie waardeert. Iemand die de gereedschappen van een ambacht waardeert als instrumenten die de mensheid een verlengde tastzin geven.

Tijdens het verhaal is een jongen naar binnen geslopen, die nu – met een groot houtwerk in zijn armen – weer stillettes wil vertrekken met een snelle 'doei!' Marco nodigt hem uit te vertellen wat hij bij zich heeft. De jongen (11) zegt tegen de groep dat zijn vader vorig jaar gestorven is. "Daarom heb ik hier dit monument voor hem gemaakt." "Het is een bijzondere dag vandaag, hè?" "Het is vandaag een jaar geleden", zegt de zoon. "Ben je trots op wat je gemaakt hebt?" "Ja", antwoordt hij en toont het houten kruis, met daarin de naam en geboorte- en sterfdatum van zijn pa – nog geen 50 – en een aantal symbolen van dingen die zijn vader dierbaar waren. Lindsay, die haar moeder ook rond dezelfde leeftijd verloor, is in dit project de meester houtbewerker voor de jongen geweest. Het heeft hen beiden geholpen. Marco loopt naar buiten, waar de moeder staat en blijft een poos weg.

"Als Marco weg is, zijn wij de leiding. Dat gaat niet op leeftijd, maar op ervaring."

Intussen werken Thijmen en Jonathan aan hun eigen projecten voor het vlot. Beide jongens waren thuiszitters, maar hebben op deze plek hun *sense of purpose* gevonden. Thijmen laat de waterzuiveringsinstallatie zien die hij voor het RecyRaft gemaakt heeft. Hij legt uit in welke volgorde er zand, koolstof en andere zaken in moeten om het tot een werkend waterfilter te maken. Jonathan bouwt aan de windmolen, *the double wind-eye*, die wind- en blikvanger op het RecyRaft moet gaan vormen. Hij zaagt, past, meet, denkt na, overlegt, vervangt

multiplex door echt hout, zaagt weer. Bij de schuurmachine waarop hij een stapel blokjes zaagt praat hij openhartig over zijn thuiszitten, wat hem bij WALHALLAB weer op gang bracht en hoe hij na de zomer weer terug naar school gaat. "En ik blijf natuurlijk hier komen."

Marco leidt een potentieel geïnteresseerde nieuwe maker rond, met z'n ouders. Bij een tafel gemaakt van stapels boeken, legt hij uit: "Dat is het gave: als je gaat maken, kom je van alles tegen. Het is steeds oplossingen verzinnen voor problemen die je niet wist dat je tegen zou komen. Dat is creativiteit." En, wijzend op de BesteKapstok – een kapstok waar gekromd bestek de kleehaakjes vormt: "Dit model willen nu meer mensen hebben: je kunt ook geld verdienen met creativiteit." "Tot hoe oud mag je hier komen?", vraagt de jongen overweldigd. Vanachter zijn hekonstructie, reageert Guido – boomlang met dreads, met een verleden op scholen voor kinderen met autisme – ad rem: "Het gaat niet op leeftijd, maar op lengte. Je mag komen zolang je kleiner bent dan Marco."

5 juli. In de Millingerwaard blijkt het meer werk dan verwacht, doordat de maatvoering niet goed is doorgegeven. Ter plekke stellen Marco en Thijmen het hangwerk bij onder de felle Nijmeegse zon. In Zutphen loopt WALHALLAB gewoon door. Vaste kracht Paulo rolt een sjekkie in de schaduw van de Kruittoren en groet vrolijk. Hij vertelt over de projecten die lopen, het werk aan het vlot, de eigen klussen die hij vanuit WALHALLAB aan het binnenhalen is. Ook hij heeft een moeizaam verleden, waarover hij wat vertelt. "Toen ik hier kwam, wist ik dat het goed zat. Er is hier veel vrijheid, maar toch een plan. Iedereen weet wat zijn verantwoordelijkheid is. Iedereen is hier vrij om te werken, maar wel vanuit discipline, vanuit je eigen motivatie. Dat is goed voor mij: het vertrouwen te krijgen dat je weet wat je doet, zonder al te veel protocol. Als Marco weg is, zijn wij de leiding. Dat gaat niet op leeftijd, maar op ervaring."

10 juli. De week van de reis met het vlot over de IJssel breekt aan. Het vlot is al te water geweest in de Noorderhaven.

Jonathan legt uit dat de oorspronkelijke constructie niet volstond: de schroeven lieten los op het water. En dus is er ter plekke een slimme verbinding met extra boorgaten en touw gemaakt. Een potlood en de achterkant van een oud blaadje helpen zijn verhaal te visualiseren. "Nu we geen schroeven nodig hebben, is het eigenlijk alleen maar mooier geworden. Toen hij weer in het water ging, ging het perfect. We hebben een rondje door de haven gevaren."

Ergens wordt de opbouw voor op het vlot versierd met houten visjes door WALHALLab-orthopedagoge Jeanine Mosterd en haar dochter, op de eerste dag van de vakantie; een stukje verderop verzagen twee jochies van 8-9 stammetjes die als afrastering dienst gaan doen.

Toch zit het in de dagen erna niet mee. Een stuk van het RecyRaft wordt vernield door vandalen en *the weather says no*. Urenlange hoosbuien en stevige wind zijn voorspeld voor een aantal dagen en het team besluit het vlot wél startklaar te maken, maar pas aan het eind van de IJsselbiënnale, eind september, te gaan varen.

2 augustus. Hoewel er meermalen een vakantieperiode is aangekondigd, duurt het nog weken voor WALHALLab stilvalt. Kinderen en jongeren blijven komen.

Er zijn avonden met geïmproviseerde jazzconcerten. Het vlot is naar een veiligere haven gevaren –alvast een stukje over de IJssel: "Zo gaaf. Hij ligt superstabiel".

Tom, Paulo, Lindsay en 'technoman' Dirkjan Keizer ruimen op en bouwen verder. Nieuwkomer Hossein is in zijn enthousiasme niet te stuiten. Lindsay en Berna klaren de Millingense klus met Marco. En intussen is half Nederland over het nieuwe Sire-spotje over jongensgedrag gevallen, en zijn meerdere media, inclusief Nieuwsuur, langs geweest voor een reportage bij dat wonderlijke WALHALLab.

Twee dagen voor Marco écht de deur achter zich dicht trekt, is er tijd voor een gesprek: "Iedereen weet zijn verantwoordelijkheid wel te pakken, maar het is voor het eerst dat ik het 35 dagen overlaat aan anderen. Het

marcheert wel. Pas overdacht ik de dag en realiseerde me dat ik die dag geen spijker geslagen had en geen telefontje gepleegd. Ik was alleen aanwezig en alles draaide: de vragen die gesteld moesten worden, werden gesteld; de oplossingen die nodig waren, werden bedacht. Het is zo mooi: kinderen en jongeren te zien die zich niet laten remmen door conventies, maar het gevecht met zichzelf aan durven te gaan.”

Marco heeft een verleden in de media en als regisseur van North Sea Jazz, alvorens hij eind jaren '90 op een twee jaar durende fietstocht de wereld over ging.

Om uiteindelijk, zo'n vijftien jaar terug, te landen in Zutphen. Hij begon als kunstenaar in de Kruittoren en trok toen al veel bekijks. “Als er kinderen binnenkwamen en het gaaf vonden, legde ik uit wat ik deed. Op een dag in de winter, toen Hannah Wiggins bezig was met een groot eikenhouten werk, kwam er een moeder met een klein meisje binnen. ‘Ik ook’, zei ze. En Hannah gaf haar een beitel en een hakker en het kind begon – een *natural!* De moeder stond met open mond en mijn aandacht werd ook getrokken. “Maar toen ze weg gingen, zei ik jammer genoeg niet: ‘Kom nog eens terug.’ Maanden later had Hannah het nog over dat meisje. Dat moment heeft mijn manier van denken veranderd. Je ziet een intrinsieke wil bij kinderen, die niet geadresseerd kan worden in onze huidige maatschappij. We gaan naar musea om Da Vinci en Michelangelo te zien en vragen ons af waar de homo universalis gebleven is. Dat komt omdat we bezig zijn zo eenkennig op te voeden. Sem maakt hier bijvoorbeeld prachtige tafels. Een journalist, die dat zag, vroeg hem: ‘Jij vindt het zeker lastig op school?’ Hoe kom je bij die aanname? Sem is een kei in wiskunde, maar houdt toevallig óók van werken met zijn handen. Omdat we zo denken, zie je kinderen *one-trick ponies* worden.”

Voor elk van zijn gezellen heeft Marco een mooie, liefdevol eerlijke analyse over hun ontwikkeling. “Je ziet de ziel van mensen doorschijnen in hoe ze werken. Een werk is goed, als die ziel erin blijft doorschijnen. Mensen vinden het soms eng om te zien hoeveel passie hier loskomt.” Dat hij een ‘meester’ voor deze kinderen en jongeren zou worden, had hij niet gedacht, al werd hem vroeger al aangeraden onderwijzer te worden. De beste onderwijzers die hij zich herinnert, hadden lol in kennisoverdracht en konden heel individueel aan ieder kind refereren. “Een juf vroeg ons niet wat we wilden worden, maar wat we gisteren gedaan hadden en wat er leuk was. Ze was bezig met wat mijn leven op dat moment was. Dat doe ik ook: ik hoef niet alles van een kind te weten, maar ik maak een grapje, pols wat voor vlees ik in de kuip heb en dan beginnen ze heel snel te laten zien wie ze zijn.” Een meisje dat zo vastliep op school dat ze letterlijk moest overgeven bij de gedachte aan rekenles, wilde komen houtbewerken. Marco vroeg haar meteen: “Hoeveel zakgeld krijg je? Dit

kost hier een plank en zoveel kost een schroef. Reken maar uit wat je nodig hebt.” Na een geschokte minuut begon ze. “Nu maakt ze mooie tafels en prima offertes. Met een project had ze eigen geld verdiend en daarvan heeft ze haar ouders op ijs getrakteerd.”

Het Middeleeuwse gildestelsel van leerling-gezel-meester is niet alleen een passend leermodel vanwege de Kruittoren. “Ik gebruik die termen al twaalf, dertien jaar, toen het nog niet gangbaar was. Nu is het hip, maar wordt het oorspronkelijke concept vooral lippendienst bewezen. Het duidt op een onzekerheid in onze maatschappij, waarin we niet meer precies weten of durven vast te stellen wat kennisoverdracht precies is, dat bijvoorbeeld vakscholen gaan roepen: ‘Wij werken met meester-gezel-relaties.’” Voor Mout is het een term die je niet lichtvaardig moet hanteren: “Als je het een Duitse *Meisterarbeiter* vraagt, zal hij zeggen: ‘mijn gezel worden? Dan kom je hier negen jaar werken tot jij mijn kennis helemaal in je lijf hebt én er iets aan weet toe te voegen.’ Dat oude ambachtsmodel kost godvergeten veel tijd en toewijding. Het gaat om het je eigen maken van een moraliteit, over normen over kwaliteit in je werk.”

De basis daarvoor ligt in het goed kunnen zorgen voor je gereedschap, zegt Marco: een vakman weet zijn materialen vlijmscherp te houden. “Tijdens mijn fietstocht ging ik wandelstokken bewerken en dat groeide heel snel uit tot een serieuze activiteit. In Nieuw-Zeeland ben ik naar een Maori-leider gegaan, die ook professor was en van wie ik graag een aantal technieken wilde leren. *You are a great sculptor*, zei hij, *but your technique sucks*. Hij heeft me een slijpcursus van zeven dagen laten volgen. ‘Zet die fiets maar even weg.’ Een weeklang at ik zeewier en begon ik mijn dag met hardlopen. En de rest van de dag werkte ik aan mijn techniek. Inmiddels geef ik dat weer door aan Guido en de anderen hier. Frezen heb ik aan Paulo geleerd, die het weer aan Hanna geleerd heeft en zij leert het nu aan Hossein. Leeftijd doet er niet toe, ambachtelijke kunde wel: welke kopjes gebruik je wanneer? Wat doet verhitting met metaal? Welke marges hanteer je?”

Vakmanschap laat zich zien, zegt Marco: niet alleen wanneer je een vakman of –vrouw aan het werk ziet, maar ook in de wandelstokken, de houten kunstwerken, het Maoribord hier in de ruimte: ze spreken, ze tonen de toewijding die erin zit. “Wat ook belangrijk is: wacht niet af tot iemand je iets leert. Zoek de leraren op die jij nodig hebt. Ga kennis halen bij wie kennis heeft. De klokkenmaker hier in de stad kan geen opvolgers vinden, die bereid zijn de moeite, de tijd te investeren die nodig is om zijn ambacht te beheersen. Echt meester worden is bloody hard werk.”

Fotografie: Tom Offerhaus
Ontmoet het héle team en kom langs via:
www.walhallab.nl